

Słowo wstępne

Romantyzm pierwszej połowy XIX wieku jest tą „formacją kultury polskiej” (określenie K. Wyki), którą cechuje ogromna żywotność i historyczna ekspansywność. Dobrych uzasadnień tej opinii dostarczają nie tylko historia literatury pięknej i twórczości artystycznej, lecz także historia filozofii i historia idei. Myśliciele epoki romantyzmu stworzyli światopoglądy, doktryny filozoficzne i ideologie, które szybko uwolniły się od genetycznego związku z umysłami swych twórców oraz warunkami swego powstania i – zawładnąwszy świadomością licznych generacji Polaków – zaczęły żyć nowym historycznym życiem. Różne ich nowe „wcielenia” możemy dostrzec we wszystkich poromantycznych okresach naszych dziejów i we wszystkich niemal dziedzinach naszego umysłowego życia, a ukazują się tam one zwykle w towarzystwie swych antagonistów – pozytywnym nawiązaniom do „tradycji romantycznej” towarzyszyły bowiem i towarzyszą jak cienie ciągle krytyka romantyzmu i wysiłki tworzenia „tradycji antyromantycznej”.

Romantyczne historiozofie (i cały romantyczny „historyzm”) wywarły ogromny wpływ na nasz sposób postrzegania i rozumienia dziejów, kształtując nie tylko nasze wizje przedromantycznej przeszłości (np. średniowiecza czy baroku), lecz także czasów nowszych, w których odniesienie do romantyzmu stawało się nieraz konstytutywnym składnikiem samowiedzy jakiegoś twórczego pokolenia lub epoki (np. „neoromantyzm” polskiego modernizmu i Młodej Polski). Spektakularnego przykładu tego wpływu dostarcza dwuaktowa czy też „falowa” koncepcja dziejów polskiej kultury (sformułowana dobitnie przez J. Krzyżanowskiego), zgodnie z którą po epokach „romantycznych” (średniowiecze, barok, romantyzm „właściwy”, modernizm) następują – z dialektyczną „koniecznością” – epoki „klasyczne” (odrodzenie, oświecenie, pozytywizm, dwudziestolecie międzywojenne).

Romantyzm wytworzył jedną z najbardziej wpływowych ideologii – polski mesjanizm, który nie tylko uobecnił i ożywił w naszej świadomości dawną i starożytną tradycję myślenia mesjanistyczno-millenarystycznego, lecz także animował różne „neomesjanizmy”, dobrze rozwijające się również w pozornie niesprzyjających temu warunkach (np. po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku).

Romantyzm zrodził różne („maksymalistyczne”, „spekulatywne”) style filozofowania i próby stworzenia oryginalnej, polskiej „filozofii narodowej” – jedne i drugie znajdowały niekiedy naśladowców. Stworzył też nowoczesną koncepcję narodu i nowoczesną ideologię narodową, wpływając w sposób decydujący na przyjmowane w Polsce postawy światopoglądowe i stanowiska polityczne.

Temat „Romantyzmy polskie” wyznacza rozległy obszar badań historycznych i rozważań. W granicach tego obszaru mieszczą się zarówno prace prowadzone przez historyków epok dawnych, jak i dziejów najnowszych – zarówno tych, którzy zajmują się tradycyjną historią filozofii, jak i tych, którzy parają się historią idei i ideologii. Niniejszy tom jest owocem VII Seminarium Historyków Filozofii Polskiej, które odbyło się na Uniwersytecie Warszawskim w dniach 22-23 września 2014 roku.